

Sofia Kotilainen

NAMNGIVNINGSPRAXIS OCH ATTITYDER: VAL AV KUNGLIGA
OCH KEJSERLIGA FÖRNAMN HOS DEN FINSKSPRÅKIGA
ALLMOGEN EFTER ÅR 1809

”Med fem kort spelade Alexander den förste och kungen av Sverige om Finland och Estland ända till Narva. Och därför började kriget, när kungen av Sverige förlorade spelet.”¹

I den här artikeln behandlar jag den finskspråkiga allmogens namngivningspraxis och de attityder som den uttrycker efter att finländarna år 1809 hade blivit underordnade det ryska kejsardömet. Föremålet för mitt intresse är hur regentnamn², dvs. kungars och kejsares och deras familjemedlemmars namn har getts landsbygdens barn som dopnamn. Valet av förnamn till en nyfödd är en vardaglig händelse, men ger en möjlighet att på lokal nivå undersöka förändringar i tänkesätt, som anknyter till en mer omfattande brytningsperiod i världspolitiken. Även om ändringen av riksgränsen skedde snabbt, gick den kulturella brytningen betydligt långsammare. Vid en undersökning av valet av förnamn på mikronivå kommer tidigare främmande kulturinslag synnerligen tydligt fram. Studiet av namngivningspraxis kan avslöja inställningar som det annars finns ganska liten kunskap om för allmogens del från tidig modern tid.³

Mitt forskningsmaterial har jag samlat in från förteckningarna över födda och döpta i Kivijärvi församling i mellersta Finland mellan åren 1790 och 1930. Ett lokalsamhälle på landsbygden i det finska inlandet är ett intressant forskningsobjekt därför att här blev de fåtaliga ståndspersonernas exempel vid namnvalet relativt obetydligt och det geografiska läget innebar att samhället inte var lika mottagligt för svenska eller ryska influenser, så som de västligaste eller de östligaste områdena i Finland kunde vara. Ändå speglar föremålet för min undersökning i form av namngivningspraxis mötet

¹ ”Viitäkorttia pelasivat Aleksanteri ensimmäinen ja Ruohtin kuningas Suomesta ja Vironmaasta Narvajokia myöten. Ja sen takia sota alettiin, kun Ruohtin kuningas hävisi siinä viijenkortin peluussa.” Samuli Paulaharju 30024. 1936 (1928). Karstula. SKS KRA.

² Till regentnamn i ordets snäva betydelse kan man räkna de namn, som konungen eller kejsaren och hans gemål tog i bruk i början av sin regeringstid. I den här artikeln avser jag med regentnamn dock alla förnamn i regentfamiljen, dvs. både dopnamn och egentliga regentnamn, eftersom jag på det här sättet också kan undersöka vilken inverkan de haft på namngivningen av landsbygdsflickorna.

³ Jfr Kotilainen 2008.

mellan östlig och västlig kultur på ett visst europeiskt gränsområde. Som jämförelsematerial använder jag namnen på de barn som döptes i grannförsamlingen Karstula, för att det i Karstula och nuvarande Kyyjärvi utkämpades strider i Finska kriget, medan civilbefolkningen i Kivijärvi kom att ligga längre ifrån kriget.

Namnval bland landsbygders allmoge

Före år 1809 gavs i allmänhet inte barn i Kivijärvi och inte heller i Karstula ryska namn. Därefter gick förändringen i förnamnsskicket på det hela taget långsamt, eftersom också den gamla seden att ge släktingars namn fortfarande påverkade namnvalet. Andelen svenska regentnamn av alla förnamn ökade ändå i början av 1800-talet. Namnen på de ryska regenterna togs däremot inte i allmänhet bruk förrän efter mitten av 1800-talet.⁴ Övergången från den svenska kulturkretsen till den ryska skedde långsamt och finländarna var ännu under förra hälften av 1800-talet i många avseenden inriktade mot Sverige. Svenskan kvarstod som språket inom förvaltning och kulturliv⁵ och åtskilliga av samhällets strukturella faktorer förblev "svenska" långt in på 1900-talet.⁶

Allmogen blev efter hand medveten om ryska namn, exempelvis genom den nyhetsförmedling som kyrkliga kungörelser, almanackorna och senare tidningarna bidrog med. Det tryckta ordets inverkan var i detta avseende ändå beroende av allmogens läskunnighet som var svag ända tills det blev allmänhet att delta i folkskolans undervisning.⁷ Dessutom var det särskilt under de sista decennierna av ryskt styre strängt reglerat hur man fick skriva om kejsaren och kejsarfamiljen. Det var inte tillåtet att skriva kritiskt om kejsarfamiljen och därför visade många tidningar sin kritik mot kejsaren genom att nästan helt låta bli att skriva om detta ämne. Att undvika att

⁴ Förteckningar över födda och döpta 1790–1920, KarSA och KivSA, JyMA och KSA. Om 1800- och 1900-talets personnamn i Kivijärvi och förändringar i det lokala namnmodet se Kotilainen 2008. Den ingående statistiska analysen av hela personnamnbeståndet i de här socknarna presenterar jag i ett annat sammanhang.

⁵ T.ex. Klinge 2004, 21–22, 556.

⁶ Vardagslivet i Sverige och Finland bär ännu i början av 2000-talet spår av de två folkens mångåriga gemensamma historia. Jfr Jansson 2002, 164, 168, 170–180.

⁷ Se t.ex. Alamäki 1996. Ännu efter att folkskolan hade grundats och lagen om läroplikt hade trätt i kraft, var skolgången från avlägsna byar i Kivijärvi oregelbunden på grund av långa avstånd och dåliga vägar. Alltid ville man inte heller gå till skolan, även om den hade funnits närmare. Tuomaala 2004, 116–125; Tuomaala 2006, 243, 245, 251–252.

skriva om kejsarfamiljen var också ett sätt att undvika censuren.⁸ Man kan förmoda att vetskapen om kejsarfamiljens medlemmar till exempel i Kivijärvi och Karstula var begränsad. Under en lång tid var förnamnen det som bäst fastnade i minnet av kyrkliga kungörelser och tidningsnotiser. Namnen förenade sig med en uppfattning om laglighet i regentstyret till den del som rikspolitiken berörde landsbygdsbefolkningens dagliga liv.

I förteckningarna över födda och döpta stavades namnen på barnen i finskspråkiga familjer på svenska ända till slutet av 1800-talet.⁹ Således har i den här artikeln några namn exempel som särskilt utpräglat associerar till regentfamiljerna behandlats som svenska eller ryska regentnamn, fastän de i sin språkdräkt var anpassade till inlandsfinskt språkbruk. Å andra sidan var t.ex. *Elisabeth*, som ju var kejsarinnans namn, samtidigt också mycket vanligt bland allmogen också före 1809 (ofta i formen *Liisa*), eftersom det var av bibliskt ursprung. De "ryska" namnen var inte heller i bruk i helt rysk form utan de formades i talspråket till finska (dialektala) former och förkortningar, såsom också de svenska namnen. Prästerna i församlingarna skrev in namnen i kyrkböckerna på ett för namnbäraren främmande språk, men för barnets föräldrar var det primära och allmänt använda namnet den talspråkligt finska formen. Följaktligen överfördes svensk eller rysk namnkultur inte som sådan till mellersta Finland utan den smälte samman med redan existerande namngivningspraxis och talad dialekt.

Under 1800-talets första decennier hade det inlandsfinska namnbeståndet proportionellt sett fortfarande en betydande mängd skandinaviska inslag, också utöver de egentliga regentnamnen. I Karstula och Kivijärvi bar flickorna till exempel dopnamnen *Ingeborg*, *Lovisa*, *Ulrica* och *Fredrica*. Bland pojkar följde inte utpräglat svenska namn i lika hög grad. I viss mån hade modellerna till regentnamnen kommit via lokala ståndspersoner såsom kaplanerna och deras familjer. Till exempel i Karstula döptes 1832 en pojke till *Gustaf Adolf* – pojkens far var kaplanen Gustaf Adolf Martin – varefter också gossar ur allmogen uppkallades efter honom, med båda namnen. År 1845 döptes för sin del en torpardotter till *Ingrid Stina* efter sin mor Ingrid. Svenska (regent)namn tycks ofta antingen ha ärvts efter en släkting eller kommit från någon medlem av en högre ståndsfamilj i socknen. Man hade alltså inte tillägnat sig namnet direkt efter regentfamiljen, utan snarare genom lokala exempel eller från nära släktingar. Ryska regentnamn lånade allmogen däremot inte på samma sätt för eget bruk ur ståndspersonernas namnbestånd.¹⁰

⁸ Lintala 2003, 12–18, 21–22, 25–27, 35–38, 52–53, 62.

⁹ I denna artikel presenterar jag namnen i den form som skrivits i dopböckerna.

¹⁰ Förteckningar över födda och döda 1790–1920, KarSA och KivSA, JyMA och KSA. Hellevi Arjava, som har undersökt namngivningen i Kangasniemi, finner att regentnamn

Det fanns flera förebilder till namnen *Aleksander* och *Aleksandra*¹¹ i kejsarfamiljen: till exempel Alexander I (1809–1825), kejsarinnan Alexandra Feodorovna (1825–1855), Alexander II (1855–1881), Alexander III (1881–1894) och kejsarinnan Alexandra (1894–1917). *Aleksandra* ingick åren 1827–1928 i finska almanackan på många olika dagar; *Aleksander* fanns i almanackan redan från år 1708, men 1816 flyttades dagen till den 11 september. Dagen var kejsarens namnsdag och en allmänt ledig dag.¹² När man undersöker namnen *Aleksandra* och *Aleksander* som förstanamn i hela Finland kan man se att deras popularitet sjönk på 1880-talet, och de nådde inte längre upp bland de 40 populäraste förstanamnen förrän tsarväldet upphörde. Däremot var *Aleksandra* som andranamn ganska omtyckt, och åren 1890–1909 befann det sig på femte plats som andranamn på flickbarn. På samma sätt stod *Aleksander* på nionde plats som andranamn åren 1880–1900.¹³ I mitt undersökningsområde blev dessa namn dock inte genast omtyckta. Före mitten av 1800-talet döptes bara några få till *Aleksander* eller *Aleksandra* i Kivijärvi liksom i Karstula, och också i de här fallen ärvde somliga barn namnet efter en nära släkting. I Kivijärvi var *Aleksandra* (*Sandra*) vanligare som flicknamn än *Aleksander* som pojknamn. I Karstula gavs en flicka namnet *Aleksandra* första gången så sent som 1850 och därefter var det fram till utgången av 1904 bara fem flickor som döptes så. Bland pojkarna var namnet *Aleksander* betydligt vanligare. Dessa namn blev dock inte i något skede särskilt populära i relation till alla dopnamn. I början av 1900-talet valdes de här namnen för barnen i Kivijärvi oftare av personer ur de lägre socialgrupperna än av bönder. Vid sekelskiftet blev (*Alek*)*sandra* åtminstone lokalt populärt också bland romerna.¹⁴ På andra håll i mellersta Finland förekom *Aleksandra* bland dopnamnen på 1840–1850-talet, men

av ryskt ursprung mycket snabbt togs i bruk bland bönder och lägre sociala grupper, medan ståndspersoner i regionen ännu i början av 1800-talet gärna höll sig till svenska regentnamn. Till exempel namnet *Olga* togs i bruk i Kangasniemi redan före mitten av seklet, alltså tidigt i jämförelse med norra mellersta Finland. Arjava 2005, 150, 152.

¹¹ Dopförteckningarnas skriftbilder: Alexander, Aleksanteri, Santeri; Alexandra, Aleksantra, Sandra, Santra. Förteckningar över födda och döpta 1790–1920, KarSA och KivSA, JyMA och KSA. Om etymologin och historien om regentnamnen se mer Vilkkuna K 1976.

¹² Vilkkuna K 1976, 43. Officiella festligheter på regenternas och deras familjemedlemmars namns- och födelsedagar blev ceremonier som upprepades årligen, för att styrka monarkens makt och försäkra undersåtarna om dess kontinuitet. Nygård 2005, 59–62, 65–69.

¹³ Kiviniemi 1982, 204, 208, 230, 232.

¹⁴ I Kivijärvi var *Aleksandra* mest populärt 1855–1870. Namnet var som populärast år 1869, då något över 8 % av flickorna döptes till det. Förteckningar över födda och döpta 1790–1920, kommunionböcker 1910–1919 och befolkningstabeller 1790–1920, KarSA och KivSA, JyMA och KSA.

Aleksander hade uppträtt åtskilliga gånger redan på svenska tiden. Det hade alltså hunnit befästas i det inlandsfinska namnbeståndet som ett namn som gick i arv redan innan man övergick till att vara den ryska kejsarens undersåtar.¹⁵ Valet av dessa namn kan således långt ifrån alltid primärt anses hänvisa till kejsaren.

Namnet *Nikolai*¹⁶ hade naturligtvis de ryska kejsarna Nikolaj I (1825–1855) och Nikolaj II (1894–1917) som förebilder. Namnet var egentligen inte nytt, eftersom en form på samma grund, nämligen *Nils*, uppträdde i finska almanackor redan i slutet av 1700-talet. I tilltal var de finska formerna av de här namnen enhetliga (*Niko*, *Niilo* osv.). I hela Finland var *Nikolai* vanligare som andranamn än som förstanamn. År 1890–1909 befann det sig bland de tio mest omtyckta andranamnen, men sedan Finland blev självständigt minskade namnets popularitet.¹⁷ I Kivijärvi var namnet mycket sällsynt under hela den tid forskningen omspänner. Det uppträder under Nikolaj II:s tid endast tre gånger som pojknamn och då alltid som andranamn. Namnformen var inte särskilt populär i Karstula heller.¹⁸ Där kan man dock finna symboliskt spännande namnkombinationer: 1884 *Vainö Nicolaus* (fadern var folkskollärare) och 1896 *Nikolai Napoleon* (fadern var bagare).

Såväl kejsar Alexander III som Nikolaj II hade en dotter vid namn *Olga*. I finska almanackan togs namnet 1868 in på storfurstinnan Olga Feodorovnas (född 1839) namnsdag. *Olga* är den ryska namnformen av det nordiska *Helga*.¹⁹ *Olga* togs i Kivijärvi och Karstula i bruk från och med 1850-talet. Som förstanamn var det särdeles populärt i slutet av seklet, och allra mest populärt av de ryska namnen under hela den tid min undersökning omspänner. Döttrar till både bönder och obesuttna döptes till *Olga*. Till exempel var namnkombinationen *Olga Maria* i slutet av 1800-talet vanlig, men vid samma tid döptes flickor också till *Helga Maria*. I mitt forskningsmaterial minskar förekomsten av dessa namn från och med 1890-talet, dvs. vid den tidpunkt då namnmodet även i övrigt förändrades.²⁰ Också

¹⁵ HisKi.

¹⁶ Här har iakttagits endast namnets skriftbilder Nikolai och Nicolaus, som man säkrast kan se som tsarnamn; jfr Niklas, Nils på svenska. T.ex. år 1889 förekom både Niilo och Nikolai som dopnamn i Karstula, då de sannolikt förstods som två olika namn. JyMA, KarSA, förteckningar över födda och döpta 1889.

¹⁷ Kiviniemi 1982, 232–233; Vilkkuna K 1976, 188–189.

¹⁸ Förteckningar över födda och döpta 1790–1920, KarSA och KivSA, JyMA och KSA. I hela mellersta Finland tycks situationen ha varit liknande ätm. i början av 1800-talet. Ett mera populärt förnamn än Nikolai var Nikodemus som i talspråket förkortades t.ex. till Teemu. HisKi.

¹⁹ Vilkkuna K 1976, 192.

²⁰ Förteckningar över födda och döpta 1790–1920, KarSA och KivSA, JyMA och KSA.

annanstans i mellersta Finland liksom i hela västra Finland blev namnet *Olga* allmänt i mitten av 1800-talet, medan det i östra Finland hade blivit det redan drygt tjugo år tidigare. *Olga* hörde på 1880- och 1890-talet till de tio populäraste förstanamnen på flickor i Finland, men efter det minskade dess popularitet.²¹ Till exempel i Kivijärvi låg *Olga* på 1880-talet på femte plats bland förstanamn på flickor. Det var då på toppen av sin popularitet, men under följande årtionde minskade det stadigt.²²

Namnet *Dagmar* har kommit in i det finska namnbeståndet framför allt på grund av prinsessan Dagmar, dotter till den danske kungen Kristian IX. Hon blev Alexander III:s gemål och kejsarinna av Ryssland under namnet *Maria Feodorovna*²³ (1881–1894; härefter änkekejsarinna). I Finland var namnet *Dagmar* mycket populärt; i almanackan kom det in år 1870 och avlägsnades först år 1928, d.v.s. kejsarinnans dödsår.²⁴ *Dagmar* var mer populärt som dopnamn i Kivijärvi än i Karstula. I Kivijärvi fick flickor fr.o.m. 1870-talet heta *Dagmar*. De första lokala förebilderna var en dotter till folkskolläraren och en dotter till kyrkoherden. Namnet blev mycket snabbt omtyckt både bland obesuttna och bland bönder. Flest flickor döptes till *Dagmar* under 1900-talets första decennium, då namnet fanns bland de tio populäraste dopnamnen i Kivijärvi. Också kombinationen *Olga Dagmar* förekom i båda församlingarna.²⁵ I fråga om *Dagmar* är det exceptionellt att dopnamnet på en medlem av regentfamiljen blev så omtyckt av allmogen. Oftast kände landsbygdens befolkning bättre till de officiella regentnamnen, det vill säga de namn som användes i offentligheten.

En intressant iakttagelse är att namnet *Oskar*²⁶ tycks ha varit mycket omtyckt i Karstula; på 1870-talet var det t.o.m. populärare än de ryska regentnamnen. En förebild som bidragit till att namnet vann i popularitet på 1800-talet var Sveriges kung Oskar I (född 1799, regent 1844–1859). Hans förnamn valdes så vitt man vet av hans gudfader Napoleon. I Sverige togs

²¹ Kiviniemi 1982, 204–205; HisKi.

²² Förteckningar över födda och döpta 1790–1920, kommunionböcker 1910–1919, befolkningstabeller 1790–1920, KSA, JyMA.

²³ Ofta avvek regentnamnen från namnen som personen hade fått i dopet, särskilt om tronarvingen hade fötts utomlands. För kejsargemålen var det mer regel än undantag, speciellt i den ryska kulturen.

²⁴ Vilkuna K 1976, 71.

²⁵ I Karstula översteg inte andelen personer som hade fått namnet Dagmar under något år 3 % av alla döpta flickor. I Kivijärvi var namnet mest populärt just vid sekelskiftet, då 7–8 % av flickorna fick det. Namnets popularitet stärktes igen på 1910-talet, då över 7 % av flickorna döptes till Dagmar. Förteckningar över födda och döpta 1790–1920, kommunionböcker 1910–1919 och befolkningstabeller 1790–1920, KarSA och KivSA, JyMA och KSA.

²⁶ Oscar, Oskar, Oskari.

den dåvarande kronprinsen Oskars namn in i almanackan år 1812.²⁷ Oskar II var kung över Sverige år 1872–1907. Det kan emellertid konstateras att namnet *Oskar(i)* som förstanamn redan mot 1880-talet hade blivit vanligare också på andra håll i Finland.²⁸ I fallet Karstula kunde förebilden till namnet *Oskar* till och med vara en lokal namnbärare.²⁹

I förhållande till övriga Finland upptogs namnen på de ryska regenterna som dopnamn senare i Karstula och Kivijärvi. Det förefaller ha inverkat på namngivarnas inställning om deras hemort hade varit stridsområde i Finska kriget. I relation till alla dopnamn fick fler barn i Kivijärvi än i Karstula ryska regentnamn. Sedan mitten av 1860-talet och ända fram till sekelskiftet kom alla ovan nämnda ryska kvinnonamn på modet, vilket ledde till att ganska många av de flickor som döptes i Kivijärvi fick namn av ryskt ursprung. I Karstula användes under samma tid endast *Olga* i större utsträckning som dopnamn. Här bör dock påpekas att även om ryska namn lokalt var på modet både före och efter sekelskiftet och även om enskilda namn som *Olga* eller *Dagmar* någon tid befann sig bland de populäraste namnen så förblev de ändå bara en liten del av alla de namn barnen döptes till, också i jämförelse med de namn som gavs av tradition.³⁰

Att ge barnen regentfamiljernas namn var också könspecifikt då fler flickor än pojkar fick namn av ryskt ursprung i båda församlingarna. Detta torde förklaras av att traditionen var segare då pojkar skulle få namn och förändringarna i namngivningspraxisen gick här i långsammare takt. Under den sista tiden av ryskt styre hade till exempel *Olga* ändå lokalt blivit ett så allmänt namn att det inte nödvändigtvis längre refererade direkt till regentfamiljen, utan förebilden var till exempel en vän eller släkting till barnets föräldrar. De ryska namnens popularitet avtog i Karstula redan vid slutet av den första förtrycksperioden. Motsvarande nedgång i populariteten skedde också i Kivijärvi, där det endast var namnet *Dagmar* som flera flickor fortsättningsvis fick årligen. Annars döptes bara enstaka nyfödda med släkten Romanovs förnamn.³¹

Till de faktorer som inverkade på namnvalet kan alltså ha hört att man förutom regentnamn gav ärvda namn, använde namnsdagskalendern eller att man tog exempel av det lokala namnmodet bland högre ståndspersoner. Släktens traditioner eller i motsvarande grad en strävan efter modern

²⁷ När namnet var som populärast gavs det till över 13 % av alla döpta pojkar. Förteckningar över födda och döpta 1790–1920 och befolkningstabeller 1790–1920, KarSA, JyMA och KSA; Vilkuna K 1976, 194.

²⁸ Jfr Kiviniemi 1982, 208.

²⁹ Till exempel i Saarijärvi hade ståndspersoner, såsom kaplanen, pojkar med det här namnet redan under första hälften av 1800-talet. HisKi.

³⁰ Förteckningar över födda och döpta 1790–1920, KarSA och KivSA, JyMA och KSA.

³¹ Förteckningar över födda och döpta 1790–1920, KarSA och KivSA, JyMA och KSA.

individualitet ledde under loppet av 1800-talet till en större omvälvning i namngivningspraxisen.³² Bortsett från *Dagmar* förefaller det inte ha betydelse så mycket om ett namn fanns i almanackan eller inte för hur allmänt det blev i Karstula och Kivijärvi. I det här sammanhanget bör dock betonas den betydelse som politiska åsikter och eventuellt också hat mot det ryska haft för valet av dopnamn. Dessa företeelser kan man granska lokalt genom händelserna under Finska kriget.

Politiska händelsers inverkan på namnvalet

”Gud vet eljest hur det är,
väl behöfs i fält gevär,
men att såsom Fieandt strida
kan väl också ha sin sida.”³³

I Karstula utkämpades år 1808 lokala strider och kriget efterlämnade konkreta spår såväl i omgivningen som hos människorna. Civilbefolkningen råkade under sommaren och hösten 1808³⁴ ut för krigets många följder, speciellt de ryska ockupanternas krav på anskaffning av livsmedel och djurfoder. Ryssarna krävde att folket skulle fullgöra sina plikter i fråga om transport, skjutsning och inkvartering också till förmån för ockupanten. Livsmedelssituationen hade i mellersta Finland därutöver försvagats mer än förut på grund av flera missväxtår efter varandra och därefter på grund av de tvångsbeslag eller rån som trupperna gjorde där de ryckte fram. Också de som annars hade lyckats hålla sig undan krigsoperationerna drabbades innan hösten av svält och farsoter som spreds bland hela befolkningen. Tyfusen var värst, men också rödsot och smittkoppor gjorde stor skada såväl i Karstula som i Kivijärvi, ända från början av kriget. Dödligheten var under krigsåren påfallande hög, men endast få civilpersoner dödades av fienden. Sockenborna utsattes för en nästan likartad förintelse som under Stora ofreden.³⁵

³² Jag undersöker de här dragen grundligare i min avhandling. Se Kotilainen 2008.

³³ Runeberg 1861, 53.

³⁴ Om krigets motiv, krigshändelserna i sin helhet och speciellt i mellersta Finland, samt Finlands införlivande i det ryska kejsardömet, se närmare t.ex. Alanen 1953; Hårdstedt 2007; Jussila et al. 2006[1995], 15–31; Maikkula 1973, 7–82; Osmonsalo 1947; Osmonsalo & Viljanen 1949.

³⁵ Var femte invånare i Saarijärvi socken satte livet till under krigsåren. Till exempel i Karstula kapellförsamling uppnåddes samma befolkningstal som före kriget först 15 år efter striderna, trots att födelsetalet på 1810-talet var ganska högt. Kallio 1972, 498–499, 506; Maikkula 1973, 31–48, 67–72; Roiko-Jokela 1998, 353–354, 356–357. Beträffande lidanden under Stora ofredens år, se närmare Vilku K H J 2005.

Av rädsla för fiendens plundringståg flydde många från sina hemorter till avlägsnare ödemarker. Det berättas att till exempel under slaget vid Lintulax var aderton familjer på flykt åt samma håll. En tall, som senare började kallas ”flyktturan” fick sedermera till minne av händelsen texten ”Täsä on oltu venäläisiä paosa w. 1808”³⁶ inskuren i stammen. Även i ortnamns-kicket kan man se spår av kriget. Det berättas t.ex. om holmen Luksansuonsaari i Vahanka by i Karstula, som också kallats Lehminevansaari, att folk gömde sig för fienden där. ”Vihtavannoilla köytettiin lehmät puihij ja pantiiv vanta turva’ ympärille’ että lehmät ei ammus.”³⁷ De hårda krigsåren den här tiden levde kvar i 1800- och 1900-talets folktradition.

Major Otto Henrik von Fieandt fick under Finska kriget i uppdrag att skydda huvudarméns östra flank i mellersta Finland, och han var befälhavare för de svenska trupperna i striderna som utkämpades i Karstula. J. L. Runeberg gjorde honom till en av hjältarna i Fänrik Ståls sägner. Runeberg understryker von Fieandts egenartade och envisa personlighet i dikten som tillägnats honom. Den reflekterades i hans sätt att sköta sina officers-uppgifter, men också i det goda eftermäle han lämnade hos männen i ledet.³⁸ Runeberg skapade von Fieandt till en karakteristisk bild av den finske majoren med drag av lantlig enkelhet men också av militär heder, pålitlighet och tapperhet som hans underordnade högaktade.³⁹ När allt kommer omkring framstod den äkta von Fieandts ”egensinne” närmast som hans eget initiativ på så sätt att han till skillnad från krigsbefälet upptäckte fiendens växande övermakt genom sina störnings- och spaningsaktiviteter. Men han fick inte tillräckligt trupper inför den förestående striden trots upprepade anmälningar till de överordnade. Dessutom stödde sig von Fieandt i sin partisanstrid i ovanligt hög grad på den lokala befolkningens kunskaper och hjälp, och han lät dem sköta viktiga uppgifter vid operationerna såsom att förstöra och bygga broar.⁴⁰ Också allmogens uppfattning om von Fieandt som person torde ha formats i positiv riktning, fastän han i Karstula förlorade den avgörande striden mot en övermäktig fiende.

Då de ryska regentnamnens popularitet trots allt inte tycks ha varit stor i regionen, kan man som jämförelse undersöka hur minnet av en lokal person med inflytande vid tiden för Finska kriget eventuellt inverkar på namnvalet. Otto Henrik von Fieandt var under åren 1792–1796 innehavare av ett militärt tjänsteboställe i Saarijärvi (Tarvaala) och 1805–1810 ett

³⁶ ”Här har man varit på flykt undan ryssarna år 1808.” Kallio 1972, 505, 507–511.

³⁷ ”Man surrade korna vid träden med (björk)risband och satte band kring mulen, så att korna inte skulle råma.” Focis. Ortnamn, Karstula. Riitta Stenvall 1978.

³⁸ Också von Fieandts militärkarriär var händelserik: han hade bl.a. dömts till döden för delaktighet i Anjalaförbundet, men Gustaf III benådade honom år 1790. Syrjö 2001.

³⁹ Klinge 2004, 440–442.

⁴⁰ Alanen 1953, 381–384.

boställe i Viitasaari (Vuoskoski Hilmo), och på så sätt var hans namn bekant för den lokala befolkningen redan före kriget.⁴¹ Det verkar dock inte som om gossar strax efter krigsåren skulle ha döpts till *Otto*, även om minnet av kriget inte försvann i en handvändning hos ortsbefolkningen⁴². Namnet *Otto* var ett ganska vanligt namn i Karstula så sent som 1888–1906, mycket vanligare än exempelvis i Kivijärvi.⁴³ Populariteten bottnade trots det inte nödvändigtvis i von Fieandts krigföreläsning eller Runebergs poesi: *Otto* fanns på sjätte plats bland vanliga förstanamn för pojkar i hela Finland 1880–1899, varefter dess popularitet började sjunka. Dock stod det fortfarande på 1910-talet som nummer 33 i popularitetsordningen.⁴⁴ I Karstula blev *Otto* vanligt senare än i övriga delar av mellersta Finland och till och med senare än i moderförsamlingen Saarijärvi.⁴⁵ En lokal förebild som eventuellt ökade namnets popularitet senare kan vid sekelskiftet ha varit Saarijärvi-bon, handlanden Otto Heino som i början av 1900-talet grundade en filialaffär i Karstula.⁴⁶ Namnet blev i alla fall inte populärt strax efter kriget, utan först då lokala händelser togs i användning för nationella syften. Också för Runeberg spelade politiska syften en stor roll då han publicerade diktverket ”Fänrikens” dikter präglade omdömligen senare generationers föreställning om de historiska krigshändelserna, även om författaren inte syftade till historisk exakthet i sin beskrivning.⁴⁷ Att läsa Fänrik Ståls sägner var främst en sysselsättning för de bildade klasserna ända tills folkskolväsendet började göra dikterna bekanta också för de breda lagren.⁴⁸ För att väcka nationalkänslan i det land som nyss blivit självständigt togs sedermera de av Runebergs historiska dikter som utspelar sig i Karstula och Perho också lokalt till användning. Till exempel i Kivijärvi levandegjordes fosterlandets historia av skyddskåren och Lotta Svärd-föreningen, som arrangerade besök på krigsskådeplatserna i Karstula. Att läsa och höra diktverket om och om igen skapade föreställningar som blev en del av den lokala historie-

⁴¹ Wirilander 1953, 168–169.

⁴² Jfr Kallio 1972, 513.

⁴³ Den lokala populariteten hos namnet *Otto* ökade år 1888, då 5,4 % av alla döpta pojkar i Karstula fick namnet. Då namnet var som populärast fick tiotals procent av alla döpta namnet *Otto*. Förteckningar över födda och döpta 1790–1920 och befolkningstabeller 1790–1920, KarSA och KivSA, JyMA och KSA.

⁴⁴ Kiviniemi 1982, 208.

⁴⁵ HisKi.

⁴⁶ Heino var en person med inflytande i trakten: hans handelsföretag var som bäst det största i mellersta Finland. På 1890-talet fungerade han också som direktör för Karstula Sparbank. Markkanen, 1963, 499; Mäkelä 1998, 126, 200, 205.

⁴⁷ Klinge 2004, 464–470, 569, 599.

⁴⁸ Om hur Fänrik Ståls sägner användes i folkskoleundervisningen i Kivijärvi se Tuomaala 2004, 163–164, 209–212.

uppfattningen, där författarens syn gav innehåll åt den småningom försvagade lokala traditionen.⁴⁹

Vissa regentnamn började sedermera förknippas med hela epoker, men redan för samtiden blev de här namnen betydelsefulla, eftersom de associerades med allt som var utmärkande för ifrågavarande regents maktperiod såväl politiskt, ekonomiskt som kulturellt. Historia har i forskningen traditionellt indelats i epoker med hjälp av kronologiska översikter över regenternas namn och biografisk information om dem, men genom att rikta synvinkeln mot vad de här namnen betydde i vanliga undersåtars liv kan man förklara lägre socialgruppers uppfattning om samma period. Hos allmogen tycks regentnamnen ha uppväckt tankar om en mytisk strålgång, som till största delen uppstod genom muntlig tradition och muntlig förmedling. När man studerar namnen på Karstulabornas barn frapperas man av att namnet *Napoleon* förekommer så tidigt, redan år 1811. Namnvalet måste ses som ett medvetet beslut i den nya världspolitiska situationen. Napoleon Styrbjörn var son till tjänstförrättande predikanten Carl Gustaf Björklund, men han fick dock inte genast namnar bland allmogebarnen.

I hela Finland förefaller *Napoleon* ända fram till början av 1830-talet vara ett relativt ovanligt, men inte helt främmande namn bland nyfödda. Detta trots att Frankrikes krigiska kejsare redan då hade störtats. År 1824 fick t.ex. dottern till rådman Lindskog i Jakobstad namnet *Anna Napoleona*. Särskilt på 1820-talet favoriserade många tjänstemanna- och borgarfamiljer namnet *Napoleon*, men bland bönderna och de obesuttna förekommer det nästan inte alls, med undantag för en drängson i S:t Karins. Vanligtvis tycks *Napoleon* ha givits tillsammans med ett annat regentnamn, som t.ex. *Gustaf Napoleon* som perrånbon Hedda Mattsdotters oäkta son döptes till år 1811. Gabriel Kekoni, extra notarie vid Åbo hovrätt, och hans gemål ville kanske vara diplomatiska då de gav sin son, som också föddes år 1811, namnet *Alexander Napoleon* i Jämsä.⁵⁰ År 1807–1811 kan namnvalet *Napoleon* ännu tolkas som ett bevis på lojalitet mot kejsarens utrikespolitik och att man följde modet. I Europa stärktes Napoleon-kulten i början av 1840-talet; Napoleons heder och ära återupprättades samtidigt som kritiken mot den ryske kejsaren som hade garanterat Wienkongressens maktbalans blev häftigare.⁵¹ Genom att ge sin son namnet *Napoleon* under denna period kunde man uttrycka sin beundran för hjältemodet hos en stor häröfver.

⁴⁹ Vilkuna K 1967, 4–8; Kotilainen 2004, 121; Roiko-Jokela 1998, 354, 357, 376.

⁵⁰ Samma namnkombination uppträdde i Nurmijärvi redan 1807. I S:t Michel i mars 1808 gav fältkamrer Hultins familj för säkerhets skull sin son namnen *Gustaf Alexander Napoleon*. HisKi (sökta åren 1790–1830).

⁵¹ Klinge 2004, 398, 400, 416.

Namnvalet gav inte upphov till misstankar om bristande lojalitet hos undersåtarna eftersom Napoleon Bonaparte gått bort långt tidigare och därför inte var ett hot mot ryska kejsaren. Å andra sidan kunde man också genom att välja ett namn hos en tidigare regent ge uttryck för ett dolt ställningstagande mot rådande förhållanden.⁵²

Som en kuriositet kan nämnas att en bondson i Vastinki by i Karstula ännu år 1915 efter världskrigets utbrott döptes till *Napoleon*. Tilldragelsen är dock unik och det är svårt att bevisa att namnvalet skulle ha ett samband med den världspolitiska situationen. Aktivistandan i Karstula var emellertid stark vid den här tiden, så det är inte omöjligt att namnvalet återspeglar ett ställningstagande. Namnet *Napoleon* hade inte getts som förstanamn i församlingen på etthundra år, och just Napoleon hade en gång i tiden försatt den ryske kejsarens trupper i trångmål i tumultet under det stora kriget. Emellertid var Frankrike en ny bundsförvant med Ryssland, och därför kunde kanske inte den före detta franske kejsarens namn ses som direkt illojalt mot myndigheterna. Men det kan naturligtvis också vara frågan om föräldrarnas preferens för ett känt förnamn av kejsarligt ursprung utan några större bakomliggande politiska syften.

Under historiens förlopp förekommer olika tidsnivåer. Politiska händelser är tidsmässigt ganska kortvariga i jämförelse med kulturella fenomen, där förändringen är långsammare och svårare att iakttä. Man kan se att faktorer som påverkar attityder förändras långsamt, eftersom de delvis finns kvar som omedvetna bakgrundsforeställningar livet ut.⁵³ Den här särskilda kulturella tiden inverkar också på den långsamma förändringen av förnamnsbeståndet. I den politiska tideräkningen skedde däremot konjunkturändringarna raskt. Mycket snart efter katastrofen med Finska kriget slog också Sverige redan år 1812 vakt om traditionen med goda relationer i umgänget med det förra fiendelandet Ryssland. Till exempel fick den år 1831 födde svenske prinsen namnet *August Nikolaus* och kejsaren av Ryssland blev hans gudfader.⁵⁴ Den namnpolitik som regentfamiljerna utövade kan man ändå inte direkt jämföra med namngivningspraxisen bland landsbygdens allmog, fastän också en del av de namn som valdes där säkerligen dikterades av kortvariga syften och för att behaga "lokala regenter".

Valet av dopnamn, som under en viss tidsperiod i ett visst samhälle sågs som nyheter, berättar om viljan att följa tidens namnmode, och dessutom om godkännandet av den nya regenten och regentfamiljen. I detta avseende är namnkombinationer där både gamla och nya makthavare uppträder på

⁵² Jfr Lintala 2003, 33–35.

⁵³ Braudel 1980, 3–4, 11–12, 28–33.

⁵⁴ Klinge 2004, 212.

samma gång förvillande. Det tycks ha varit omöjligt att plötsligt frånga gamla lojaliteter; i stället lade man till nya vid sidan av de gamla. Förtroende och högaktning för regentens person baserade sig i den tidigmoderna tidens hierarkiska samhälle på legalitetsprincipen. Regentens person symboliserade för undersåtarna den lagliga överheten och representerade hela riket. Traditionellt grundade sig böndernas frihet å andra sidan på förtroendet för regentens rättvisa, och den undersåttliga lydiga hörsamheten mot regenten som följde av den.⁵⁵ Av den här orsaken är det lätt att förstå att tidigare regenters förnamn länge levde kvar hos landsbygdsbefolkningen.

Om de underlydandes relation till sin regent berättar på sitt sätt också praxisen att faderlösa barn emellanåt fick regentnamn. Till exempel år 1890 fick en oäkta pojke som föddes i Kivijärvi namnet *Aleksanteri* i ett nöddop. Då fadern var okänd eller inte erkänd kunde man vara den kontrollerande överheten till lags genom att ge pojken kejsarens namn. Att föda oäkta barn var tidigare en straffbar handling och också senare var det åtminstone moraliskt fördömligt. För det faderlösa barnet som inte kunde identifiera sig med sin riktiga far genom sitt (efter)namn blev kejsarens förnamn ett sätt att identifiera sig med rikets stora och mäktiga fadersgestalt. Alla undersåtar var i och för sig kejsarens "barn", men genom att bära samma namn som kejsaren blev det faderlösa barnet en del av ett större sammanhang. Barnet hade ju inget namn som band honom till sin fars släkt.⁵⁶

Krigsupplevelser och generationsaspekter

Ryska regenters namn togs inom mitt undersökningsområde allmänna i bruk först mycket sent, efter mitten av 1800-talet, då man också upplevde en fördelaktig tid i förhållandet mellan kejsaren och det finska folket. Sannolikt hade också insikten hos den nya regenten ökat på samma sätt som hos medlemmarna av kejsarfamiljen över huvud taget i jämförelse med situationen i början av seklet. Allt som allt gavs ryska namn bara till en liten del av alla döpta barn i de församlingar som jag har undersökt. Kivijärvi- och Karstulaborna tycktes länge och väl känna sig främmande för ryska regentnamn. I slutet av 1800-talet kom regentnamnen bara tillfälligt på modet. Då var de ännu inte heller något ställningstagande i relation till regenten, utan de speglade på sin höjd viljan att hålla fast vid släktens traditionella namn. Namngivarna tycks inte på långt när primärt ha favoriserat

⁵⁵ Karonen 1999, 48–52, 161–166, 295–298, 404–408, 424–425, 429; Nygård 2005, 29–31, 34–35, 97, 100–103.

⁵⁶ I princip kunde denne gosse ha fått sitt namn i arv efter sin biologiska far, men då källor saknas är det omöjligt att bevisa.

endast västliga eller endast östliga namn. Av namnkombinationer på barn i Kivijärvi som hette *Alexandra Gustafva* (1847), *Gustaf Alexander* (1854), *Olga Gunilla* (1860, 1862, 1865) och *Lars Konstantin* (1852, 1857) kan man se att ryska regentnamn inte valdes särskilt systematiskt, utan de östliga namnen kombinerades ofta med ett namn av västligt ursprung.

I det omfattande bruket av regentnamn bland vanligt folk var det dock också en fråga om strukturell förändring över en längre tid: subjektiva krigsupplevelser tycks vara en central orsak om man ville uppkalla sina ättlingar efter medlemmarna i den ryska kejsarfamiljen. Den generation som upplevde Finska kriget⁵⁷ gav nämligen inte sina barn nästan några ryska namn alls. De som hörde till denna generation hade levat mitt i ett påfrestande krig och dess följder. Detta blev en "central erfarenhet" som berörde hela samhället och förenade det på mental nivå, och av dessa delade erfarenheter formades de tänkesätten som var karakteristiska för den här generationen.⁵⁸

I krigets stridsområden, som till exempel Karstula, bevarades minnet av den ryska fienden speciellt väl i folktraditionen. Då härtill ännu fogades minnet av ryssarnas tidigare ogärningar under Stora ofreden⁵⁹ kunde detta öka motviljan mot ryska namn. Däremot gav barnen till dem som hade upplevt kriget, men som inte själva hade minnen av den ryska fienden, i någon mån sina barn namn av ryskt ursprung. Uppenbarligen kunde man först i den här generationen mer oproblematiskt möta den forna fiendens och det nya moderlandets kultur i form av namn som kom därifrån och genom namnen göra den ryska kulturen till en del av släktens och familjens identitet. De mentala förändringarna gick ändå långsamt, och trots nya generationer föll skuggorna av gångna krig inte i något skede helt ur minnet hos människorna under autonomins tidevarv.

Namnen *Oskar* och *Otto* var under den senare hälften av 1800-talet i Karstula betydligt populärare mansnamn än tsarfamiljens namn, vilket eventuellt visar på att man upplevde sig stå närmare det svenska kulturarvet. Det kan ändå konstateras att Karstulaborna inte plötsligt slutade ge ryska regentnamn till sina barn under åren av häftig förryskningspolitik. Det tyder på att namnen redan i det skedet blivit en så fast del av den inlandsfinska kulturen att man inte ville undvika dem bara p.g.a. de associationer som förenade dem med regenterna. Ändå började de ryska namnens andel av alla givna namn minska. Den utvecklade nyhetsförmedlingen och läskunnig-

⁵⁷ Bland finnarna som levde år 1808 fanns ingen generation som inte hade upplevt kriget, men finnarna i mellersta Finland berördes som civilbefolkning exceptionellt hårt av dåtidens strider. Hårdstedt 2007, 44.

⁵⁸ Jfr Mannheim 1959[1952], 297–300, 303–304.

⁵⁹ Jfr Roiko-Jokela 1998, 356–357; Vilku K H J 2005, 515, 522–525.

heten bidrog tillsammans till att politiska förändringar reflekterades i namngivningen i snabbare takt än förut. Till exempel namnformen *Nikolaj* gavs inte till pojkar i Kivijärvi fler än fem gånger under åren 1894–1920⁶⁰, och inte heller i Karstula var namnet speciellt allmänt vid sekelskiftet. På den tiden stärktes namngivningspraxisen ideologiskt då det allmänna politiska läget var spänt. Vid sekelskiftet minskade lojaliteten och förtroendet för kejsaren allteftersom finländarna upplevde att förryskningsförfattningarna bröt mot deras gamla grundlag.⁶¹

Namnet *Dagmars* starka popularitet fortfarande i början av 1900-talet tyder för sin del på att man ville betona att man föredrog den ursprungligen danskfödda kejsarinnan och den nordiska samhällsordning som hennes fädernesland representerade. Med ofärdsåren blev förnamnet ett uttryck för politiska åsikter. Eftersom *Dagmar* var kejsarinnans dopnamn började det mest symbolisera den världsbild hon representerade innan hon ingick äktenskap och ändrade namnet så att det passade en rysk kejsarinna. Med namnet ville man under Nikolaj II:s tid också peka på minnet av hans föregångare: *Dagmar* tilltalade namngivarna mer än den dåvarande kejsarinnans förnamn⁶². Uppenbarligen uppfattade man inte *Dagmar* som ett ryskt namn. Det berättas att några flickor i Kivijärvi fick *Dagmar* som andranamn ännu på 1920-talet, även om de ryska namnen som dopnamn i övrigt hade gått tillbaka efter revolutionen.⁶³ Valet av de här namnen skulle ha varit politiskt ogynnsamt i ett landsbygdssamhälle, där högerorientering och medlemskap i skyddskåren hade fått en stark position.

Var valet av barnens förnamn av ryskt ursprung då en fråga om politiska opinioner eller ett snobbaktigt namnmode? Namnmodet hade säkert en kortvarig inverkan på de beslut om namnval som landsbygdens fäder och mödrar fattade under de sista decennierna av 1800-talet, då närmast i fråga om flickornas namn. Valet av regentfamiljens namn kan man dock se som ett slags symbol för en språklig opinion eller för attityder om hur man förhöll sig till rysk eller i motsvarande grad hävdvunnen svensk kultur på

⁶⁰ I två av dessa fall hade pojken fötts 1917, först efter att Nikolaj hade abdikerat. Den ena av dem hade fått sin fars namn. Kommunionböcker 1910–1919, KivSA, JyMA.

⁶¹ Rasilainen 1986, passim.

⁶² Till skillnad från att änkekejsarinnan nämndes före den regerande kejsarinnan p.g.a. sin högre ställning i t.ex. tidningsnotiser behövde man i valet av dopnamn inte bry sig om det officiella protokollet. Således speglar namnvalen på sitt sätt barnens föräldrars uppfattning om de mest populära medlemmarna av kejsarfamiljerna. Visserligen uppträdde ätm. i tidningsspalterna änkekejsarinnan vid sekelskiftet oftare än sin svärdotter, vilket naturligtvis gjorde henne mer känd bland undersåtarna. Jfr Lintala 2003, 30.

⁶³ T.ex. ännu på 1920-talet fanns *Dagmar* i Kivijärvi på elfte plats som andra namn. Förteckningar över födda och döpta 1917–1930, kommunionböcker 1910–1919 och befolkningstabeller 1910–1920, KivSA, JyMA.

lokallnivå efter det stora maktskiftet. Politikens fartfyllda svängningar bearbetades småningom mentala strukturer på lång sikt. I mellersta Finland förryskades knappast namngivningspraxisen bland allmogen under någon period,⁶⁴ och populariteten hos tsarfamiljens namn avtog snart under russifieringsåren.

I bakgrunden för främlingskapet för den ryska namnkulturen verkade ändå framför allt negativa kollektiva minnen av det gamla fiendelandet. Det förefaller ha varit viktigare att ge sina barn namn efter släktingar eller lokala förebilder än att låta ryskt eller kejsrerligt ursprung styra namnvalet. Namngivningspraxisen hos allmogen uttryckte långvariga attityder och uppfattningar, som svängningarna i politiska händelser bara långsamt ändrade på. Den kulturella och språkliga likriktningen vad gäller valet av namn gick inte under de sista årtiondena av ryskt styre så långt att den på något avgörande sätt hann inverka på den finska landsbygdens egna namngivningspraxis.

Käll- och litteraturförteckning

Arkivkällor

- Jyväskylä landsarkiv (JyMA), Jyväskylä, och Karstula församlings arkiv, Karstula (KSA)
 Karstula församlings arkiv (KarSA):
 Förteckningar över födda och döpta 1790–1920
 Folkmängdstabeller 1790–1920
 Jyväskylä landsarkiv (JyMA)
 Kivijärvi församlings arkiv (KivSA):
 Förteckningar över födda och döpta 1790–1930
 Kommunionbok 1910–1919
 Folkmängdstabeller 1790–1920
 Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis), Helsingfors
 Ortnamn, Karstula
 Finska Litteratursällskapet (SKS), Folkminnesarkivet (KRA), Helsingfors
 Lokalberättelse, kriget år 1808, Karstula

Publicerade källor

- Genealogiska Samfundet i Finland
 historieböcker (HisKi-projekt), www.genealogia.fi/historia, mellanfinländska
 församlingar (Sökt 10.10.2007)

⁶⁴ Noteras kan att namnen på evangelisk-lutherska barn i Finland ofta förenades med ett andra eller tredje namn av ryskt ursprung, vilket avviker från det ortodoxa eller grekisk-katolska sättet att ge barnet bara ett förnamn.

Runeberg, Johan Ludvig, Fänrik Ståls Sägner I, II. Helsingfors: Theodor Sederholms förlag 1861.

Litteratur

- Alamäki, Päivi, 1996, "Rippikirjat lukutaitotutkimuksessa. Esimerkkinä Karstulan kappeliseurakunta", *Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina*, red. Heikki Roiko-Jokela & Timo Pitkänen, Jyväskylän yliopiston historian laitos, Jyväskylän maakunta-arkisto, Jyväskylän historiallinen yhdistys, s. 76–87.
- Alanen, Aulis J., 1953, *Otto H. von Fieandtin sotapäiväkirja*. Särtryck: HArk 54. Helsinki: SKS, s. 381–426.
- Arjava, Hellevi, 2005, *Alpiini ja Otteljaana. Kangasniemeläisten etunimet 1684–1899*. Suomi 190. Helsinki: SKS.
- Braudel, Fernand, 1980, *On History*. Translated by Sarah Matthews. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Hårdstedt, Martin, 2007, *Suomen sota 1808–1809*. Suom. Seppo Hyrkäs. Helsinki: WSOY.
- Jansson, Torkel, 2002, "Kaksi valtiota – yksi kulttuuri. Vuoden 1812 politiikka sekä Ruotsin ja Suomen yhteiskuntakehitys eron jälkeen", *Itsekkyttä vai valtiomiestaitoa. Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002*, red. Tapani Suominen. Helsinki: Tammi, s. 159–184.
- Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo, Nevakivi, Jukka, 2006[1995], *Suomen poliittinen historia 1809–2006*. Helsinki: WSOY.
- Kallio, Reino, 1972, *Vanhan Saarijärven historia*. Kustantaneet Karstulan, Konginkankaan, Kyyjärven, Pylkönmäen, Saarijärven ja Uuraisten kunnat ja seurakunnat.
- Karonen, Petri, 1999, *Pohjoinen suurvalta. Ruotsi ja Suomi 1521–1809*. Porvoo–Helsinki–Juva: WSOY.
- Kiviniemi, Eero, 1982, *Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimenvalinta*. Espoo: Weilin & Göös.
- Klinge, Matti, 2004, *Poliittinen Runeberg*. Suom. Marketta Klinge. Helsinki: WSOY.
- Kotilainen, Sofia, 2004, *Kivisiltä rannoilta Suomelan suojiin. Kivijärven Lotta Svärd -paikallisosaston jäsenet ja heidän lottaidentiteettinsä*. Suomen historian pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos.
- Kotilainen, Sofia, 2008, *Suvun nimissä. Nimenannon käytännöt Sisä-Suomessa 1700-luvun alusta 1950-luvulle*. Bibliotheca Historica 120. Helsinki: SKS.
- Lintala, Jonna, 2003, *"Keisarillisesta hovista – Wirallisesti"*. *Suomalaisten sanoma-lehtien hallitsijavaltiosointi ensimmäisellä sortokaudella*. Suomen historian pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos.
- Maikkula, Lauri, 1973, "Keski-Suomi sodan jaloissa 1808–1809", *Keski-Suomi 12*. Keski-Suomen Museoyhdistyksen julkaisuja 12. Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys, s. 7–82.
- Mannheim, Karl, 1959[1952], "The Problem of Generations", Karl Mannheim, *Essays on the Sociology of Knowledge*. Edited by Paul Kecskemeti. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Markkanen, Erkki, 1963, "Vanhat kauppaolot Saarijärvellä", *Saarijärven kirja*, red. Mauno Jokipii, Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun ylioppilaskunnan koti-seutusarja N:o 1. Saarijärvi: Saarijärven kunta ja Saarijärven seurakunta, s. 491–506.

- Mäkelä, Petteri, 1998, ”Yritystoiminta – kauppa- ja pankkilaitokset”, *Karstulan kirja*, red. Heikki Roiko-Jokela, Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja nro 36. Karstulan kunta ja Karstulan seurakunta, s. 197–210.
- Nygård, Toivo, 2005, *Kustaa III. Vallanomaava mutta alamaisilleen armollinen kuningas*. HTutk 224. Helsinki: SKS.
- Osmonsalo, Erkki K., 1947, *Suomen valloitus 1808*. Porvoo: WSOY.
- Osmonsalo, Erkki K. & Viljanen, T. V. , 1949, ”Suomen sota vv. 1808–1809”. Eripainos teoksesta *Suomen historian käsikirja I*. Porvoo: WSOY.
- Rasilainen, Aki, 1986, *Suomalainen hallitsijankuva Venäjän-suhteiden kriisivaiheessa 1899–1902*. Julkaisuja 4. Turku: Turun yliopiston poliittisen historian laitos.
- Roiko-Jokela, Heikki, 1998, ”Isänmaan puolesta – karstulalaiset valtakunnanpolitiikan ja kriisien pyörteissä”, *Karstulan kirja*, red. Heikki Roiko-Jokela, Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja nro 36. Karstulan kunta ja Karstulan seurakunta, s. 349–387.
- Syrjö, Veli-Matti, ”Fiandt, Otto Henrik von (1762–1823)”, SKS, Biografiakeskus 2001 (www.kansallisbiografia.fi), <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/581>. Hämtat 8.10.2007.
- Tuomaala, Saara, 2004, *Työtekevästä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi. Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939*. Bibliotheca Historica 89. Helsinki: SKS.
- Tuomaala, Saara, 2006, ”Kinoksia ja kivikkokankaita. Koulutie suomalaisen modernisaation kokemuksena ja metaforana”, *Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960*, red. Hilikka Helsti, Laura Stark ja Saara Tuomaala. SKST 1101. Helsinki: SKS, s. 241–276.
- Vilkuna, Kustaa, 1967, ”Hauta Perhossa. Runoilija luo todellisuutta”, *Kotiseutu* 1/1967, s. 4–8.
- Vilkuna, Kustaa, 1976, *Etunimet*. Avustajat: Marketta Huitu ja Pirjo Mikkonen. Helsinki: Otava.
- Vilkuna, Kustaa H. J., 2005, *Viha. Perikato, katkeruus ja kertomus isostavihasta*. HTutk 229. Helsinki: SKS.
- Wirilander, Kaarlo W., 1953, *Suomen armeijan upseeristo ja aliupseeristo*. SHS:n käsi-kirjoja III. Helsinki: SHS.